

Ahol az Úr angyala kakastollat visel

(novella)

Az éjszaka hideg volt. A hólepte hegyek borzas gerincei fölött fehéren fénylett a hold fagyott korongja, s a csillagok szakállá földig ért. Valahol messze lent, a Szamos völgyében mozdony sípolt. A vékony, éles hang megremegtette a gyereket a szűk, elnyűtt condraujjasban, amit még a múlt évi vásárban vett volt, tova lent Bethlenben az anyja. Azóta is csak ígérni tudta az új bocskort, az új ködmönt, de valahányszor sor kerülhetett volna reájok, sohasem futotta a pénzből.

A gyermek ott vacogott meggunnyadva a telcsi románok temploma előtt, a hideg küszöbön. Bement volna, de az ajtó zárva volt. Azzal osont le a hegyről, hogy imádkozni fog valamelyik vén, kopasz szent előtt, s addig imádkozik, míg a jó szent meghallgatja kérését, s közbejár a Jóistennél odafönt az égben, hadd küldjön alá egy Úr angyalát, aki rendet, s békessége tudna teremteni odahaza, az erdő alatti házban. Az ajtó azonban zárva volt. Így aztán a gyerek nem tehetett mást, mint leült fáradtan a kőlépcsőre, s ott próbálta meg az imádkozást. Nehezen ment. A hideg levegő összehúzta orrcimpáit, lábujjai is sajogtak a fagyott bocskorban, s hiába fogta össze mellén szorosabbra az ujjast, a kikopott lyukakon csak beszivárgott a hideg, s egészen csontjáig metszett. „Szentséges jó szent odabent a falon”... kezdte el néhányszor vacogó fogakkal, de ennél tovább sohasem jutott, mert zsibbadó agyából kifogytak a szavak, s ajkai is gémberegni kezdtek, alig mozogtak már. Fáradt is volt. „Aludni kellene” – gondolta didergő vággal – „amikor alszom, nem érzek semmit. Aludni jó.” Pilláira ránehezedett a zúzmara, s lassan lezárta a szemeit magától. A hideg sajtása apránként átment valami pihentető zsibbadásba. Teste vacogott még ugyan, de már nem érezte a fájást. Mintha két magos, fehér fal közeledett volna lassan, két oldalról némán, hogy magába zárja.

Egyszerre csak a füle zajt hallott a zsibbadás zsongásán át. Csikorgó léptek nesztét, fagyott havon. Jöttek, közeledtek, egyre hangosabbak lettek, megálltak. Iszonyú erőfeszítéssel fölnyitotta a szemeit. Egy magos, sötét alak állt a lépcső alatt, élesen belerajzolódva a téli éjszaka sápadt háttérébe. „Az Úr angyala” – gondolta a gyerek földobogó szívvel, s lerázva magáról a fagy zsibbadtságát, talpra szökött. Akkor látta meg a magos emberalak fején a kakastollakat.

A gyerek látott már azelőtt is ilyen kakastollat viselő, keményjárású, egyenruhás embereket. Anyja csendőröknek nevezte őket féltős tisztelettel, s azt mondta róluk, hogy ők ügyelik a törvényt és a rendet.

„Mit csinálsz itt, gyermek?” – kérdezte a magos, kakastollas emberalak mély, barátságos hangon. Magyarul beszélt, de ebben nem volt semmi meglepő. A gyerek tudta, hogy urak, s jobbfejta emberek magyarul beszélnek, s lent a völgyekben még a parasztok is. Ő is tudott néhány szót, ami az iskolában ragadt a nyelvére. „Csak várok” – felelte gémberegett ajkakkal. „Mire vársz?” – kérdezte a csendőr, s hangjában érezni lehetett egy rejtett mosolyt. Ez fölbátorította a gyereket. „Hogy imádkozom szentvéneemberhez, mondja Dumnezeunak, küldje angyala anyámhoz.” Valahogy megérthette a csendőr az esetlen szavakból is, hogy mit akarhatott a gyerek, mert nem szólt egy darabig. Csak állt ott, s nézett. „Dumnezeu küldte tégedet? Igen?” – kérdezte hirtelen a gyerek, lelkes reménykedéssel a hangjában.

A csendőr sóhajtott egy nagyot. „Mi a neved fiú?” – „Tódor” – válaszolt a gyerek bátran – „mink ott lakunk fent a gyáiban, az erdő alatt.” „S miért nem vagy otthon az ágyadban, Tódor?” – tudakolta a csendőr – „Ilyen kis bükkmakknak, mint te vagy, ágyban a helye ilyenkor.” A gyerek lehajtotta a fejét és nem felelt mindjárt. Talán nem értette a kérdést. Talán nem lelta a szavakat, amikkel megfelelhett volna. „Hány éves vagy?” – kérdezte a csendőr kis idő múlva. „Hét.” A csendőr megcsóválta a fejét, morgott valamit, aztán megfogta a gyerek jéghideg kezét. „Gyere” – mondta egyszerűen, s elindult vele a falu néma utcáján lefelé.

Mentek a fagyott holdfényen át a csendőr és a gyerek, szótlánul. Az őr előtt letértek az útról. „Hova megyünk?” – kérdezte a gyerek, nem félve, csak kíváncsian. „Meleg kemence mellé” – felelte a csendőr morogva – „ott a te helyed bükkmakk, nem az utcán.”

A meleg szobában, egy tányér forró leves után, a gyerek rendre elmondta, hogy mi a baj. Hogy apja mindennap részeg, s veri az anyját, ami egymagában még csak a mindennapi élet megszokott formája lett volna. De ezen a napon az apja részegen jött haza újra, s úgy megverte az anyját, hogy az mozdulni sem tud többé, csak fekszik a földön és nyög. Ott van talán most is még – mondta a gyerek –, és se tűz a kályhában, se étel a polcon, mert apja elitta minden pénzét, s miután megverte az anyját, s széttört mindent, ami volt a házban, elment újra, Isten tudja hová. „Csak az Úr angyala könyörülhet meg rajtunk, más senki, egyre ezt sírta anyám ott lent a földön” – fejezte be a gyerek – „s én így aztán eljöttem Úr angyala után.”

A csendőrök fejcsóválva hallgatták végig, aztán lefektették az egyik ágyba, pokrócot terítettek reá, s kicsi Tódor fél perc se telt belé már aludt, mint a bunda. Másnap reggel, mikor felébredt, már ragyogott a napfény odakint a téli falun. A csendőrök szalonnás reggelit tettek eléje, s mikor elkészült vele, akkor ketten magukra vették a nagy köpenyt, kakastollas kalapot, szuronyos puskát, s egyikük megfogta kicsi Tódor kezét. „Nocsak, induljunk” – mondta. „Hova megyünk?” – kérdezte a gyerek kíváncsian. „Haza, anyádhoz” – felelte kurtán a csendőr.

A gyerek nem kérdezett többet. Némán, csalódottan kullogott a két csendőr között, végig a falun, fel a hegynek a kanyargó ösvényen. Hiába ragyogott zúzmarás díszével az erdő, hiába próbáltak élcelődni vele a csendőrök, a gyerek kedve nem tért vissza. Imáját nem hallotta meg a kopasz szent, hogyan is hallhatta volna a zárt ajtón keresztül.

Annál nagyobb volt azonban a meglepetése otthon. Már messziről meglátta, hogy valami jó történt. A kémény füstölt, s a tornácon nagy halom aprított fa hevert. Bent aztán két öregasszony is foglalatoskodott nagy igyekezettel. Egyik rakta a borogatást az anyjára, a másik sürgölődött a konyhában. S mi minden volt ott! Félzsák pityóka, félzsák máléliszt, száraz fuszulyka, kisbödön zsír, s még egy oldal füstölt szalonna is! „Mi történt édesanyám?” – kiáltotta a gyerek odarohanva az ágyhoz, hol anyja feküdt. „Hát mégis jól imádkoztam? Itt járt az Úr angyala?” Az anyja mosolygott, fájdalmasan. „Jól imádkoztál, fiam” – mondta halkán – „bizony jól imádkoztál. Csak imádkozz ezen túl is mindég.”

A gyerek számára rejtelmes és csodálatos volt mindez. S csak növelte a csodát, hogy amikor kiszaladt a ház elé, hogy elmondja a csendőröknek is azt, ami történt, nem voltak sehol. Eltűntek. Egyszerűen eltűntek a föld színéről. S most már Tódor biztos volt egészen, hogy nem is halandó emberek voltak azok a kakastollasok, hanem az Úr angyalai. Hát még mikor kéthónapi távollét után megjött az apja! Öregebbnek látszott, az igaz, mint mikor utoljára látta ott a házban törni, zúzni részeg dühében, de csöndesebb is volt és szelídebb. Nem ivott többet, hétvégén pénzt hozott haza az erdei munkából, s tavasszal még furulyát is faragott neki ajándékba. Csoda történt, kérdés nem férhetett hozzá.

Telt az idő szép csöndesen. Hét év múlva aztán újra baj szakadt az erdő alatti házra. Apja nem élt már akkor, megölte egy fa a hegyen. Anyjával kettesben birkóztak az étellel, s minden haladt is ügyesen, amíg egy szép nyári napon csak eltűntek a bárányok.

Tizennégy bárányuk volt, napszámmal kereste meg őket a fiú, dolgozott érettük februártól júniusig, hasogatva a pópa fáját, hordva a vizet a kútról a papné konyhájába, s ásva, kapálva a papék kertjét. Nagy reményeket fűzött ahhoz a tizennégy bárányhoz. Esztendő múltával juhok lesznek, gyapjút lehet nyírni róluk, s két esztendő múlva már bárányozni fognak. A berbécseket majd eladják a mézárósnak, ahogy a gazdák csinálják, s a jerkéket újra csak megtartják juhoknak. Kiszámította Tódor egy darabka irkapapíron, hogy öt esztendő sem telik belé, s ügyes kis juhnyájuk lesz, neki meg az anyjának, lesz a házban sajt, orda, bálmos, ehetnek amennyit jólesik, a gyapjúból, s bőréből sapkát, bundát készíthetnek.

Aztán egy napon, úgy nyár derekán, csak eltűntek a bárányok. Délután még ott legeltek a ház fölötti észkason, s este, mikor értük ment, nem voltak sehol. Egész éjszaka járta az erdőt, hívta, kereste őket, de hiába. Első gondolata az volt, hogy talán farkas esett közéjük, de hiába kereste le másnap reggel az egész hegyoldalt, vérnek, szőrnek nyoma sem volt sehol. Két napig kereste a bárányokat hiába. Harmadik nap aztán ott haladt el egy pojánai nagygazda szerűje mellett, fönt a hegyen. S ahogy ott ballag a tövisből font kerítés mentén, hát egyszerre

csak belül a kerítésen néhány száz legelésző bárány közül kiválik tizennégy, s szalad feléje nagy boldog bégetéssel. Ott voltak mind, megismerte őket a fülükbe bicskázott jelről. S megismerték őt is a bárányok nyomában, jöttek bégetve, sóskenyeret várva, amivel minden este szoktatgatta őket.

A kerítésen nem akart átmenni hozzájuk, mert mégsem illett volna, így hát megkerülte a szérút, s befordult a kapun a gazda házához. Gligornak hívták az embert, volt vagy ezer hold legelője, s több mint hatszáz juha. Éppen karókat faragott az udvar végiben. Nagy, veresarcú, vastaghangú ember, mérges természetű. „Adjon Isten bátya Gligor” – köszönt rá Tódor illedelmesen – „a bárányaim valahogy feltévedtek ide a magáé közé, csak a Jóisten tudja mi kergette őket idáig. Két napja keresem már őket.” „Mit fecsegsz itt össze-vissza, te fiú” – mordult föl Gligor barátságtalanul – „tán bolond vagy?” „A bárányaim” – próbálta magyarázni Tódor a mérges embernek – „csak az elébb láttam őket itt bent a kerítés megett...” De tovább már nem juthatott, mert Gligor felkapott egy nagy, otromba karót, s azzal kergette ki az udvaráról, csúnya káromkodások között.

Futott le a hegyről Tódor, egyenesen haza az anyjához. „Jöjjön, maga mondja meg neki” – lelkendezett – „magára hallgatni fog. Nekem nem hiszi el!” De az anyja sírva fakadt, s úgy rázta a fejét. „Nem akaszthatunk mi kereket egy ilyen nagygazdával Tódor, jaj dehogy is tehetem én azt. Mi lesz velünk, ha megharagszik reánk? Nem lesz nyugtunk a vidéken sem. Elég bajunk van így is, elvesztek a szép bárányok, jaj, de kár érettök édes fiam. De feledkezz meg róluk, nehogy még nagyobb baj legyen belőle.

Tódor azonban nem nyugodott belé olyan könnyen. Lement a pópához, s elmondta neki a dolgot. „Édes fiam” – csóválta meg fejét a pápa – „ne is mondj ilyesmit hangosan, mert megbüntet az Úristen. Pojánai Gligor tiszteletben álló istenfélő ember. Egyházi adóját rendszeresen fizeti, s múlt évben még adakozott is bőségesen, amikor új padok kellettek a templomba. Ő ilyesmit tudom nem csinálna.” Hiába bizonykodott Tódor, hogy saját két szemével látta bárányait a Gligor szérúján, a pápa csak rázta a fejét – „Még ha igazad is lenne Tódor” – mondja végül is – én akkor sem tehetnék egyebet, minthogy misét mondjak elveszett bárányaidért jövő vasárnap, s rábízzam a kegyelmes Úristenre, hogy megpuhítsa a lelkét annak, aki ellopta őket.” A mise ára azonban több volt, mint amennyit Tódor és anyja fizetni tudtak volna, s így aztán dolga végezetlen indult hazafele a fiú, lógó orral, s keserűséggel telten.

Kívül a falun, a patak hídjánál megállt. Nekidőlt a híd korlátjának, s csüggedten bámult alá a sebes sodrú vízre. S ahogy ott állt, egyszerre csak eszébe jutott az a régi téli éjszaka, amikor még gyerek volt, s ott ült a templom küszöbén dideregve. Messzi volt már, elmerülve a múltban, s inkább mesének tűnt, mint valóságnak, ami akkor történt. Nehéz volt hinni a csodában. „Hátha újra megpróbálnék imádkozni, mint akkor?” – viaskodott magában Tódor, s ugyanakkor egy másik hang ott bent valahol a gondolatai mögött gúnyosan nevetett az ilyen gyermekes mesén.

Hirtelen arra riadt, hogy valaki megszólal mögötte, mély barátságos hangon. „Tán elhagyott a szeretőd, fiú? Még beejted az orrod a vízbe, s elviszik a halak, ha sokáig lógatod.” S amikor ijedten hátrafordult, két kakastollas csendőr állt mögötte a hídon. Talán a víz zúgásától nem hallotta lépteiket az úton, vagy nem is az úton jöttek, hanem másvalahonnan. Tódor később se tudta eldönteni biztosan. Keresztet vetett. A csendőrök nevettek. „Tán rosszat tettél, hogy így ijedezel?” – kérdezte az egyik. Tódor megrázta a fejét. „Nem én. Más tette a rosszat” – felelte nekibátorodva. Aztán elmondta, hogy mi történt a bárányokkal. „Biztos, hogy a te bárányaid azok?” – kérdezték végül is a csendőrök. „Biztos hát” – bizonykodott Tódor – „ott a fülükben a jel. S ismernek engem. Csak hívom őket, s jönnek szaladva.” A csendőrök összenéztek, aztán rántottak egyet a puszkaszíjukon. „Gyerünk hát” – mondták, s elindultak egyenesen föl a pojánára Gligorhoz. Tódorral a nyomukban.

Este volt már, amikor felértek, Gligorék a juhokat fejték. A gazda arca elkékült, mikor meglátta Tódort és a csendőröket. „Esküszöm, hogy nem tudok róla” – mondta – „ha itt is vannak azok a bárányok, én nem tudok róla. Sze tán nem számolhatom végig valamennyit minden áldott nap. Ha itt vannak, elviheti őket a fiú, persze. Én soha sem mondtam, hogy nem viheti el. Mért is mondtam volna?”

Ott voltak a bárányok, persze. Mihelyt meglátták Tódort, kiváltak a többi közül, s jöttek futva, nagy bégetéssel. A csendőrök megnézték a vágást a fülükben, aztán bólintottak. „Vidd haza őket, a tied” – mondták Tódornak – „s ügyelj rájuk ezentúl, hogy ne kószáljanak el.”

Anyja sírva fakadt, amikor meglátta a bárányokat. „Hát mégis visszaadta őket Gligor, ó áldja meg érte az Isten” – hálálkodott. – „Köszönje az Úr angyalainak” – mondta Tódor titokzatosan – „ők segítettek meg ebben is, s nem Gligor.” De az anyja ezt nem értette meg, hogyan is érthette volna.

*

Később, amikor harmadszor esett meg Tódorral a csoda, már az anyja se élt. Erdőpásztornak szerződött el a főerdész keze alá. Megbízható, becsületes emberré nőtt, s a főerdész megbecsülte. Igyekezett hűséggel eleget tenni a kötelességének, számon tartotta a méterfát, dorongfát, s ami csak volt a keze alatt, s ügyelte, hogy ne legeltessék éjszakánként a fiatal ültetvényt. Egy nyáron aztán rátörtek a romulii medvetáncolatok a telcsi erdőkre.

Romuliiban ugyanis medvetáncolatok éltek. Ez volt a főfoglalkozásuk emberemlékezet óta. Hiába hoztak törvényt a medvetáncolatás ellen, a romulibeliek csak tovább folytatták mesterségüket. Dugott erdei tanyákon tartották az elfogott medvebocsokat, s tanították őket tüzesített vaslapokkal, hogy emelgessék a lábukat dobütésre, furulyaszóra. Mikor aztán kitanították a szerencsétlen állatokat, akkor átszöktek velük a hegyeken túlra, Oláhországba, ahol a medvetáncolatás nemcsak tiltva nem volt, de jól is jövedelmezett.

Azon a bizonyos nyáron a romulibelieknek újra szükségük volt bocsokra, mert az öreg medvék rendre kidöglöttek a gyötrésben. Mivel azonban a romulii erdőkből minden medvét összefogtak, másfelé kellett menjenek, s Telcs esett legközelebb. A telcsi erdők amúgy is összeértek a romulii határral fent a Cibles gerincén, s úgy a Parau Neagra, mint a Parau Rosu mindkét ága híres volt arról, hogy téli medvevadászat idején ott ejtették az urak a legnagyobb medvéket. A medvetáncolatok átlopódtak tehát a Parau Neagra felső üvereibe, ahol a fiatal fenyvessel benőtt sziklás oldalakon anyamedvék szoktak volt meghúzódni bocsaikkal.

Tódor a Parau Neagra aljában vette számba a kitermelt szálfát, amikor meghallotta a lövést. Felütött fejjel figyelt és éppen azon tanakodott, hogy merről jöhetett a hang, amikor a második lövés is eldőrdült, s nyomban utána egy harmadik. Fentről jöttek, a Cibles oldalából. Tódor nyomban abbahagyta a munkát, s amilyen gyorsan csak tudott leszaladt az erdőzlakhoz, s jelentette, hogy mit hallott. A fiatal erdész jelentést küldött egy gyerekkel Telcsre a főerdészhez, aztán vállára vette a puskáját, s megindultak Tódorral kettesben neki a Ciblesnek. Tódornál nem volt fegyver, csak a hosszú nyelvű balta.

Kora délelőtt volt, amikor elindultak, s délutánra járt már az idő, amikor elérték a Parau Neagra forrásvidékét, ahol az üverek elszélesedtek, s vadcsapások keresztezték egymást minden irányból. A legfelső forrásnál megálltak, s hallgatództak. – „Kerüljünk fel a gerincre” – javasolta az erdész. Alig száz lépéssel odébb vérnyomra bukkantak. Anyamedve nyoma volt, két bocs is volt vele. S a puha erdei talajban tisztán látszottak a bocskornyomok is. – „Hárman mentek utána” – mondta az erdész. Tódor nem szólt semmit, csak szorosabbra markolta a balta nyelét.

A következő üverben meglelték a medvét, vagyis inkább ami maradt belőle. Fejét, gerincét, s a belső részeit. Ami enivaló hús volt rajta, azt a bőrrel együtt már elvitték a vadorzók. S el a bocsokat is. Széles széttaposott hely mutatta, miként kerítették be őket, miként fogták el összevarrott pokrócokkal, s kötözték gúzsba a szerencsétlen állatokat. – „Ha egyenest felvágunk a gerincre, talán még utolérjük őket” – lihegte az erdész – „nekik kerülni kellett a terüvel.”

Meredek sziklákon kapaszkodtak föl, tüskés szederbozótokon törtettek keresztül. Elől az erdész, mögötte Tódor. Mikor felértek a gerinc alá, ahol a Cibles legelői kezdődnek, megpillantották a vadorzókat. Ott vonultak libasorban a gerinc ösvényén Romuli felé. Elől 2-2 ember rúdra kötözve cipelte a pokrócba csavart medvebocsokat, mögöttük a többi mind cipelt valamit a medve húsából. Tizenketten voltak. De csak háromnál volt puska. Annál, aki legelől ment, s a két hátulsónál. Lehettek talán százötven lépésre a bozót szélétől, ahol Tódor s az erdész állottak.

A fiatal erdész tapasztalatlan volt még. Ahelyett, hogy egy szikla mögé húzódva megvárta volna a rajtaütésre alkalmas időt, lekapta válláról a puskát, s rákiáltott a vadorzókra: „Állj!

Dobjátok el a puskát ti hárman! Aki egyet mozdul, golyót kap a fejébe!” – A következő pillanatban ott fent az ösvényen hasra vágódott mind a tizenkét ember. S már szólott is mind a három puska egyszerre. Csak úgy süvített a vágott ólom Tódor és az erdész körül. Tódor hasra vágta magát nyomban. A fiatal erdész azonban állva maradt. Gondosan célzott, s lőtt. Az élenjáró kezéből kiesett a puska, s nyögve gurult alá a szilagerincről. De második lövésre már nem volt ideje az erdésznek. Fent újra megszólalt a megmaradt két puska. Az erdész megingott, a melléhez kapott, s lassan leroskadt a szeder közé. Mire Tódor odakúszott hozzá, már halott volt.

„Állj föl te másik, akinél nincs puska!” – kiáltották fentről. Tódor dermedten engedelmeskedett. Egy pillanatra ugyan végigvillant agyán a gondolat, hogy felkaphatná az erdész puskáját, de a félelem erősebb volt. Reszkető térdekkkel emelkedett föl a halott mellől. Fent a gerincen megmozdultak a romuliiak, s jöttek lefelé, szitkozódva, haragosan. – „Hát te ki vagy? Miféle vagy?” – kiabálták a halálsápadtan remegő Tódorra. – „Erdőpásztor, mi? Ruhád után, s beszéded után közülünk való vagy, s mégis az úri kutyákkal tartasz, mi? Kutya vagy te is! Hol egy kötél? Akasszuk fel a kutyát itt nyomban, emberek! Verjük agyon!” – Ütések, rúgások zúdultak Tódorra. Leverték a földre. Tapostak rajta. – „Uramisten, Uramisten, segíts meg, csak most az egyszer...” – nyögött Tódor halálos borzalommal.

A következő pillanatban valami éleset csattant valahol. Aztán újra, meg újra. Lövések voltak, de másfajta lövések, élesek, veszedelmesek, nem vadászpuskából valók. Valaki jajgatva káromkodott. Valaki elordította magát: „Csendőrök! Fussunk emberek!” – S az azelőtt még vérszomjas, kegyetlen embercsorda, rémült rohanással vetette magát be a sűrűbe, akár egy csapat megriasztott birka. S mikor Tódor véres arccal föl nézett, messze a legelő túlsó sarkában feltűnt két kakastollas csendőr.

Így menekült meg Tódor azon a napon az agyonveréstől.

Mindez azonban már nagyon régen történt. Nagyon, nagyon régen. Azóta a világ is erősen megváltozott ott Telcs körül, a Cibles alján. Mikor a győztesek Erdélyt a románoknak adták. Tódort erdésznek nevezték ki az új urak, mivel román volt ő is. Eleinte tetszett is neki a változás. Tiszti ruhába öltözött embereket látni, akik az ő nyelvét beszélték, magosrangú hivatalnokokkal parolázni, akik őt testvérnek nevezték. De aztán, ahogy lassan medret vájt magának az idő, s a nagy lelkesedés lelohadt, döbbenve eszmélt fel ő is, mint annyi más, hogy valami bizony nagyon is rosszra változott. Az új urak pénzért mérték az igazságot, akár csak piacon az almát. Aki több pénzzel bírta, annak volt igaza bármiben is. S aki nem tudott fizetni, az börtönbe került még akkor is, ha ki sem tátotta a száját. Ha azonban fizetett, az, még ha gyilkolt is, szabadon járhatott.

Három évvel az uralomváltozás után a romulibeliak újra rávetették magukat a Parau Neagrára. De most már nemcsak a medvebocok után jártak, hanem megdézsmálták a kitermelt épületfát is. Fényes nappal vontatták le a lovakkal a fakitermelő zsidó tulajdonát. Egy erdőpásztort agyonlőttek, egy másikat félholtra vertek, s megizenték Tódornak is, hogy fogja be a száját, mert ha nem, rágyújtják a házát, s feleségét, gyermekét felszögezik a fűrészmalom kapujára, akár a denevért.

Tódor panaszra ment a telcsi csendőrökhöz. Újféle csendőrök voltak ezek, románul beszélő csendőrök. Nem viseltek kakastollat, csak közönséges katonasapkát. A csendőrök őrmestere asztalhoz ültette Tódort, borral kínálta meg, s vigyorogva hallgatta végig panaszát. – „Tódor testvér” – mondta neki azután – „én tudom, hogy te jó ember vagy, de látom, hogy kicsit buta ember vagy. Nem érted az életet. Mit fáj neked a zsidó fája? Nem a tiéd. Mit fáj neked az állam fája? Az sem a tiéd. Hunyd be a szemedet, s akkor nem látod, amit mások csinálnak. Mit gondolsz, nekem miből telik borra, szivarra? A fizetésemből? Abból, hogy behunyam a szememet, amikor kell. Hunyd be te is erdész, s ne keresd a bajt. Isten éltesse!”

Néhány héttel később Tódor beállított a telcsi pópához. „Pópa” – mondta Tódor – „kis kápolnát akarok építeni az erdőben.” – A pópa szeméi kutatva pihentek Tódor arcán. – „Dicséretes” – bólintott –, „de mi célból?” – „Abból a célból, hogy imádkozni járassunk oda. Imádkozni a világ megváltozásáért.”

Öregember volt már a pópa, ismerte Tódort gyerekkora óta, s ismerte az emberi lelket is. – „Ha nem lennél román” – mondta lehalkított hangon – „ezekért a szavakért börtönbe kerülhetnél Tódor fiam. De én értelek, tudom mire gondolsz. Hanem vigyázz, mert mások félreérthetnek könnyen, s abból nagy baj lehet.” – „De hát mi baj lehet abból, ha kápolnát

építünk az Úr angyalának?” – kérdezte Tódor. – „Abból még semmi” – felelte a pópa. – „S ha én építék egyet, s képet is teszek beléje, maga fölszenteli-e? – „Én igen” – „Csak ezt akartam tudni” – nyugodott meg Tódor. – „Isten áldja.”

Tódor fogadott maga mellé két embert, s hármában össze is ütötték néhány hét alatt a kicsi épületet. Ügyes kis kápolnácska volt, csúcsos tetejű, tiszta fenyőből való, még a zsindejét is ott hasították hozzá az erdőn. Akkora volt csak, hogy egy tucat ember jól elférhetett benne. S egy szentkép az ajtóval szemközt, hogy lehessen kihez imádkozni. – „Miféle képet teszünk oda?” – kérdezték az emberek, mikor az épület elkészült. – „Az Úr angyaláét” – felelte Tódor – „de azt még, meg kell festessem előbb valakivel.”

Néhány napra rá Tódor felbattyuzott, s lebandukolt az állomáshoz. A kicsi vasút levitte a völgybe, elébb az egyik városba, aztán a másikba, s végül is Besztercén talált egy nyomorgó öreg festőt, aki csak magyarul tudott, s aki elvállalta, hogy megfesti a képet, pontosan, ahogy Tódor kívánta. Még pedig azon nyomban, mert kép nélkül nem akart Tódor hazatérni.

Öt napig volt oda. A hatodik napon aztán megérkezett egy nagy négyszögletes csomaggal, gondosan becsomagolva barna papíros közé, mely útközben azért itt-ott kifeslett, s látni lehetett alatta a vastag, aranyozott képkeretet. A képet azonban nem mutatta meg Tódor senkinek. – „Majd amikor a pópa fölszenteli, akkor láthatjátok” – monda a kíváncsi embereknek – „addig nem.”

Így is történt. A barna papír még mindig eltakarta az Úr angyalának a képét, amikor Tódor felszögezte azt ügyesen az ajtóval szemközti fal közepére. Következő vasárnap délután aztán feljött a pópa, füstölőstül, kántorostól, s az erdőben dolgozó emberek is mind összegyűltek a kápolnaszentelés tiszteletére. Negyedrészüik sem fért be a kicsi épületbe, a kintrekedtek ott szorongtak az ajtón kívül, hogy onnan lessenek el valamit a pópa szavaiból, s jusson reájok is egy morzsányi malaszt.

A pópa előbb megfüstölte az épületet szagos tömjénnel, szentelt vizet is fröcskölt a padlójára, s néhány szót szólott arról is, hogy micsoda dicséretes, s istenfélő dolgot cselekedett Tódor azzal, hogy kápolnát épített az Úr angyalának, ott az erdőben. – Aztán odalépett a képhez, s a kíváncsian várakozó szemek előtt letépte a barna papírt a képről. – A következő pillanatban elkékült az arca, mint az érett szilva, s az álla is leesett ijedtében. Az emberekbe pedig még a lélegzet is belefagyott. Mert az aranyos keretből egy kakastollas csendőr nézett alá keményen.

Néhány pillanatig csönd volt a kicsi fakápolnában. Aztán az öreg pópa lassan megmozdult, Tódorra nézett, mintha mondani akart volna valamit, mert az ajkai reszkettek, de szó sem jött ki rajtuk. Szemei pedig mélyek voltak és szomorúak. Aztán csak bólintott Tódor felé néhányszor, majd megfordult és lassan kiment. Az emberek döbbenve és némán nyitottak utat neki. Senki sem szólt Tódorhoz. Az apró gyülekezet pillanatok alatt széteszlott halálos némaságban.

Másnap már ott volt az őrmester két csendőrkatonával Tódornál. – „Miféle kép az” – ordított rá az őrmester Tódorra. – „Az Úr angyala” – felelte Tódor nyugodtan – „én ilyenek láttam még kisgyerekkoromban, s azután is. Akinek nem tetszik, ne nézze.” – Az őrmester véresig verte Tódort, a képet pedig darabokra tépette a katonákkal. Két hétig tartották Tódort a börtönben, s akkor felvitték az ügyész irodájába, aki azzal kezdte, hogy az arcába köpött. „Szégyentelen buta paraszt vagy” – ordította az ügyész – „egyetlen mentséged a butaságod! Az egész világ rajtunk kacagna, ha kiderülne, hogy egy elnyomás alól fölszabadult román az egykori elnyomó uralom legátkozottabb jelképét akarta szentkép helyett a templomba bevinni! Hülye vagy ember, bolond, vagy micsoda? Ha nem lennél román, kötelet kötnénk a nyakadba!” – De Tódor kitartott amellett, hogy ő csak az Úr angyalának a képét akasztotta oda, s ha ő ilyenek látta az Úr angyalát, akkor az ő számára az Úr angyala más formájú, nem lehet. Végül is, hogy országos botrány ne legyen a dologból, s a magyarok ne nevehessenek a markukba, Tódort elszállították a bolondok házába, s az ügyet titokban tartották. Az orvosok fél évig próbálkoztak vele, de nem tudtak semmi bajt találni a fejében, s végül is hazaeresztették. Állását persze nem kapta vissza, de mert értette az erdők dolgát, a kitermelő vállalatok itt is, ott is fölfogadták számadónak a famunkások fölé, s így többet keresett, mint erdész korában. Az emberek pedig nem mutattak se haragot, se ellenséges érzületet a szerencsétlen kép miatt. Sőt ellenkezőleg, itt is, ott is megtörtént, hogy valamelyik fadöntő, vagy szénégető, vagy havasi pásztor odajött hozzá, amikor senki sem volt a közelben, s halk

dörmögő hangon bevallotta, hogy bizony, amikor a kakastollasok járták a vidéket, sok minden másképpen volt, s a tisztességes ember nyugodtabban hajthatta álomra a fejét esténként, s nem kellett félnie attól, hogy a „nagyobb kutya nagyobb csont” törvénye az igazság rovására mehet, valahányszor egy hivatalos nagy tolvaj pénzt akar kisajtolni a szegény emberből.

Egy nyáron aztán Tódor eltűnt hazulról. Hetekig nem látta senki, a felesége se tudta hová lett. Ősszel került csak elő az erdőből soványan, de valami furcsa kemény csillogással a szemében. S lassan suttogva, terjedni kezdett a hír a havasi szegénység között, hogy Tódor kápolnát épített újra, valahol fönt a Cibles oldalában, egy eldugott helyen, ahol csak szarvasok, s medvék ismerik a járást. Szénégetők, fadöntők, hegyi csobánok adták szájról-szájra a titkot, hogy van a havasban egy eldugott kicsi kápolna, ahol imádkozni lehet az Úr angyalához az igazság, tisztesség, becsületesség és jogegyenlőség visszatéréseért.

Eszteendőket tételeve sokan híret vették a titokzatos kis kápolnának. Sokan meg is találták ott fönt a Cibles bozótos oldalában. És sokan csalódottan távoztak el onnan, különösen olyanok, akik gyűlöletes, rontó szándékkal jöttek. Mert nem volt abban a rozoga kicsi fakápolnában semmi különös, semmi titokzatos, semmi államellenes, semmi lázító. Nem volt benne semmi, egyáltalán semmi. Csupán egy üres, aranyozott képkeret, szemben az ajtóval, de teljesen üres.

A képet mindenki maga kellett odaképzelve a poros pókhálók helyére, a szüette fenyőgerendák helyére, mindenki amilyennek látni akarta a kicsi kápolna szentjét, vagy az Úr angyalát, ahogy a hegyi népek nevezték.

S hogy kakastollas kalapot lát-e ott Tódor meg a sok havasi várakozó, vagy román katonasípkát, dicsfény karikáját, vagy valami más egyebet, azt semmiféle földi hatalom sem tudja ellenőrizni többé.

S ott fönt a Cibles alatt, gonddal, s bajjal vesződő emberek szívében az Úr angyala még ma is kakastollat visel.